

Wiesław Śladkowski

"Królestwo Polskie pod okupacją austriacką 1914 -1917", Jan Lewandowski, Warszawa 1980 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 23-24, 201-202

1981-1982

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jego przywódców i same w sobie staowią ciekawy rezultat badań i materiał badawczy zarazem. Obfity i ciekawy materiał ilustracyjny nie został, niestety, objęty spisem, nie podano też zbiorów ani publikacji, z których te interesujące dokumenty zostały zaczerpnięte.

Jan Lewandowski

Jan Lewandowski, *Królestwo Polskie pod okupacją austriacką 1914—1917*,
Warszawa 1980, ss. 173

Autor podjął temat dotychczas nie przebadany, a ze względu na zwiększone ostatnio zainteresowanie historiografii polskiej epoką odzyskania niepodległości niezmiernie aktualny. Do napisania monografii będącej próbą syntezy przystąpił po opublikowaniu kilku interesujących artykułów i szkiców analitycznych omawiających różne aspekty okupacji austro-węgierskiej, a także genezę lubelskiego Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej z 1918 r. Prawidłowy tok badań i studiów dał mu dobrą orientację w zakresie interesujących go zagadnień zarówno od strony warsztatowej, jak i merytorycznej, a zdobytą w ich trakcie erudycję i wiedzę mógł w pełni wykorzystać w swej pierwszej większej próbie pisarskiej, jaką stanowi omawiana monografia.

Jej pierwszą, rzucającą się w oczy cechą jest wszechstronność ujęcia. Na fakt okupacji części ziem byłego Królestwa Polskiego przez monarchię habsburską w latach I wojny światowej autor spojrział nie tylko od strony prawno-ustrojowej, odzwierciedlając szczegółowo, a niekiedy nawet drobiazgowo, organizację i kompetencje poszczególnych władz i urzędów okupacyjnych, ale starał się przede wszystkim zarysować działalność Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie w szerszym, a zarazem bardziej interesującym czytelnika aspekcie historycznym, politycznym, ekonomicznym i społeczno-kulturalnym. Dał wreszcie także, może niekiedy zbyt lakoniczne, lecz na ogół trafne i interesujące, charakterystyki kolejnych gubernatorów, generałów armii c.k.: Dillera, Kuka, Szeptyckiego i Lipoścaka, a także niektórych wyższych urzędników i funkcjonariuszy Gubernatorstwa. Ten zasadniczy i pierwszoplanowy dla książki nurt wykładu, oparty na źródłach w celu uzyskania obrazu w miarę pełnego i całościowego, uzupełniał zaczerpniętymi raczej już z literatury przedmiotu informacjami dotyczącymi biegu sprawy polskiej podczas wojny. Dotyczy to zwłaszcza tzw. koncepcji austro-polskiej, stanowiska polskich partii i stronnictw politycznych oraz stosunku społeczeństwa polskiego z terenu części Królestwa Polskiego. W tej sytuacji sformułowanie tytułu nie jest w pełni adekwatne do charakteru książki. Zgodnie z jej treścią na plan pierwszy powinno być w nim wysunięte określenie „okupacja austriacka”.

Monografię swą oparł Jan Lewandowski na bogatej i solidnie zebranej podstawie źródłowej. Wykorzystał przede wszystkim dokładnie zasadniczy dla tematu, przechowywany w AGAD, zespół Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Lublinie, a także znajdujące się w AAN akta Tymczasowej Rady Stanu i Rady Regencyjnej oraz papiery krakowskiego NKN i rękopisy ze zbiorów Jana Steckiego. Materiały archiwalne zostały uzupełnione wydawnictwami źródłowymi, licznie zebranymi pamiętnikami, prasą (27 tytułów), a także różnorodną literaturą przedmiotu. Te bogate i podane przez autora w bibliografii wykazy można by uzupełnić

jeszcze kilkoma pozycjami. Mam tu przede wszystkim na myśli wydany w 1977 r. przez Jerzego Zdradę arcyciekawy *Dziennik Jana Dąbrowskiego z lat 1914—1918*. Cenna dla rozważań autora mogłaby się także okazać broszura Zofii Daszyńskiej-Golińskiej z 1917 r. pt. *Przyszła Polska. Ekonomiczne znaczenie połączenia Galicji i Królestwa Polskiego*. Dla celów porównawczych mógł także wykorzystać część IV, obejmującą lata 1914—1918, książki Henryka Wereszyckiego *Pod berłem Habsburgów* (Kraków 1975), a także znane syntezы historyków emigracyjnych: Komarnickiego i Piszczkowskiego. Skoro już mowa o bibliografii, to szkoda, że autor nie wprowadził do niej działu *Publicystyka*. Przy jego braku umieścił on np. znaną broszurę Naumanna *Mitteleuropa wśród dokumentów*, natomiast publicystyczne publikacje Steckiego, Strasburgera, Wakara czy Wasilewskiego z lat 1914—1918 zaliczył — niezbyt przecież trafnie — do opracowań.

Dla swych rozważań przyjął autor słusznie układ chronologiczny. W rozdziale I przedstawił on początki i organizację austro-węgierskiej administracji okupacyjnej w Królestwie Polskim. W dwóch kolejnych rozdziałach, obejmujących okres od września 1815 r. do kwietnia 1917 r., wnikliwie omówił bezwzględna i eksploatorską wobec ziem polskich politykę Generalnego Gubernatorstwa. W nader interesującym i najbardziej całościowo ujętym rozdziale IV ukazał zmiany wprowadzone w tym systemie na gruncie rozwiązania austro-polskiego przez gen. Szeptyckiego, określone decyzjami pokoju brzeskiego. Wreszcie w rozdziale V przytoczył wiele nie znanych dotąd w pełni wydarzeń i faktów z okresu likwidacji Generalnego Gubernatorstwa, zwłaszcza w Lublinie, a zarazem u zarania niepodległości.

Na podkreślenie zasługują także walory wykładu autora. Zadziwia on nieczęsto spotykaną obecnie zwartością w ujęciu bogatych treści, a zarazem jasnością i przejrzystością.

Wśród nielicznych w książce błędów czy potknięć o charakterze terminologicznym czy redakcyjnym razi kilkakrotne błędne użycie nazwy miejscowości „Końsk” zamiast „Końskie”. Poza tym chyba przesadą było zaliczenie pamiętających czasy staszycowskie Chlewisk i Stąporkowa do „wielkich zakładów hutniczych” (s. 53).

W interesującym, obszernym zakończeniu, będącym udaną próbą podsumowania książki, niepotrzebnie poruszył autor kilka nowych wątków, między innymi dotyczących istotnej kwestii nastrojów i stosunku społeczeństwa polskiego do okupacji austriackiej, choć może chciał w ten sposób zasygnalizować, że problematykę tę, uwzględniając także archiwalia wiedeńskie, ma aktualnie na swym warsztacie badawczym.

Monografia Jana Lewandowskiego o okupacji austriackiej w Królestwie Polskim jest książką solidną i dojrzałą, wzbogacającą poważnie naszą wiedzę o epoce I wojny światowej i jutrzence niepodległości.

Wiesław Śladkowski